

Hírforrás

Aktuális információk

Nógrád megye könyvtárosai számára

Salgótarján, 2003. október

KÜLÖNSZÁM

STATISZTIKA 2003

Az év vége közeledtét jelzi, hogy megérkeztek könyvtárunkba a 2003. évről szóló statisztikai jelentőlapok. Örömmel jelenthetem, hogy az előző évi adatlaphoz képest minimális a változás, ezek is inkább a nagyobb könyvtárakat érintik. A kitöltés egyértelműsége és egységessége érdekében az összes eddigénél részletesebb kitöltési útmutatót készítettek a Könyvtári Intézetben. Az adatlapokat december végén juttatjuk el a könyvtárakba.

A 2003. évi lapokkal együtt már a 2004. évi adatlap mintáját is megkaptuk, ez lényegi változást nem tartalmaz a 2003-ashoz képest.

Kérésre bármely könyvtár számára meg tudjuk küldeni a mintapéldányt.

A jelentőlapokkal együtt érkezett meg könyvtárunkba a Könyvtári statisztika 2002 című kiadvány is, amely az előző évi adatok alapján készült megyénként és könyvtártípusonként. Mivel elsősorban a nagyobb könyvtárak adatait tartalmazza, ezért a kiadványt a városi könyvtárakba juttatjuk el. Könyvtárismereti szakgyűjteményünkben szintén elhelyezünk belőle példányt.

A kiadvány nem tartalmazza részletesen megyénk minden települési könyvtárának adatát, ezért az alábbi kis összegzéssel szeretnénk egy helyzetképet felvázolni az előző évi adatok alapján. Természetesen a kép nem teljes, mivel az elemzés csak a számszerű adatokra támaszkodik. Tudjuk, hogy rengeteg más tényező árnyalhatja ezt a képet, mégis úgy gondoljuk, nem haszontalan a számok alapján megvizsgálni, felrajzolni a megye könyvtári helyzetét, anél is inkább, mivel a könyvtári statisztikai mutatók tekintetében megyénk sajnos nincs az élenjárók között. Fontos tudnunk tehát az eredményeinket, amelyek talán segíthetnek az összehasonlítás mellett a szükséges változtatások irányának kijelölésében.

(Ferik Ibolya)

KÖNYVTÁRAK NÓGRÁD MEGYÉBEN A 2002-ES ÉVI ADATOK TÜKRÉBEN

Az utóbbi években azt tapasztalhattuk, hogy a statisztikai adatlapokon újabb és újabb rovatok jelennek meg. A már megszokott adatokat másképp, és más formában kell szerepeltetni, vagy másképpen kell értelmezni.

Ezeknek a változásoknak oka egyrészt az egységesítésre való törekvés, amelynek jegyében az utóbbi két évben már minden könyvtártípusra egységesen készültek el a jelentőlapok; másrészt érvényesül a könyvtárak egyre bővülő körének bevonására való törekvés az adatszolgáltatásba; harmadrészt a szolgáltatott adatok egységes értelmezésének biztosítása (részletes kitöltési útmutatók, a szabvány átdolgozása a magyar viszonyokra); végül igény a nemzetközi statisztikákkal való kompatibilitásra.

Fontos lépés volt az adatszolgáltatás terén, hogy ma már nemcsak nyomtatott formában, hanem elektronikusan is jelenthetjük adatainkat.

2002-től változás történt a statisztikai adatgyűjtés rendszerében is.

A korábbi időszakban csak az önkormányzati és munkahelyi könyvtárak adatait gyűjtöttük, ma az adatszolgáltatási kötelezettség kiterjedt más könyvtárakra is (felsőoktatási, szakkönyvtárak stb.)

A fentieknek megfelelően nálunk is kibővült az adatszolgáltatók köre, adatokat kaptunk olyan könyvtárakból is, amelyekről eddig jóformán semmilyen információnk sem volt. Másik pozitívuma volt a kiterjesztésnek, hogy egyfajta kapcsolatfelvételt eredményezett a különféle típusú könyvtárak között, amely remélhetőleg az idők során tovább erősödik.

Jelen írásomban azonban csak a korábbi körrel – a települési önkormányzatok által fenntartott könyvtárakkal – szeretnék foglalkozni, mivel az ő adataikról már hosszú idő óta vannak összesítéseink, elemzéseink, melyek alapot nyújtanak az összehasonlításhoz.

Másrészt ezen könyvtárak feladatai és működési feltételeik is hasonlóak, így sokkal inkább összehasonlíthatók, mint pl. az egymástól igen eltérő képet mutató szakkönyvtárak.

Nógrád megye önkormányzati könyvtárai közül 5 városi, 1 városi és megyei, és 117 községi könyvtár működik 138 szolgáltató helyen.

Két nagyobb könyvtár – a salgótarjáni és a balassagyarmati működtet ellátóközpontot, amely 31 községi könyvtár számára nyújt szolgáltatást. A községek ellátásában továbbá részt vállal a TEMI Könyvtára is, amely 10 könyvtár számára biztosít dokumentumokat. Ebből 3 korábban csak letéti helyként volt nyilvántartva, 2002-ben azonban már önálló könyvtárként szerepelnek.

VÁROSI KÖNYVTÁRAK

Városi könyvtáraink mindegyike közkönyvtár, 3 összevont intézményként működik. Rétság és Szécsény kivételével mindegyik rendelkezik több szolgáltató hellyel (fiókkönyvtárral).

Működési feltételeik eltérőek: működési körülmények, anyagi feltételek, létszám, állomány és funkció is eltérő.

Nehéz összehasonlítani a 2 könyvtárossal dolgozó Szécsényt és a 22 főfoglalkozású könyvtárossal igen magas színvonalúan szolgáltató Balassagyarmatot.

Mégis vannak közös feladatok, mégpedig hogy a rendelkezésre álló eszközök és feltételek segítségével a lehető legteljesebben szolgálja olvasóközönségét. Teljesíti a nyilvános könyvtárak követelményeit és alapfeladatait, illetve ezeken túl is rész vesz a szűkebb-tágabb környezet kulturális és közösségi életében. A fenti feladatok hogyan jelentkeznek a statisztikai adatok szintjén?

Működési feltételek:

a. Alapterület

A könyvtárak mindegyike rendelkezik kizárólag könyvtári célra szolgáló helyiséggel, amelyek alapterülete a megyei könyvtár esetében a legnagyobb, a többi könyvtárnál 1000 m² alatt van. A rétsági és a szécsényi könyvtárnak 500 m²-nél is kisebb terület áll a rendelkezésére.

b. Nyitva tartás

Valamennyi könyvtár biztosít közel 40 órás vagy annál hosszabb nyitvatartási időt. Mindegyikük nyitva tart hét végén is.

c. Személyi feltételek

A főfoglalkozású könyvtárosok száma 79, könyvtári alkalmazásban 117 fő áll a városi könyvtárakban. A könyvtárosok többsége (37 fő) felsőfokú szakirányú végzettséggel rendelkezik, 37 fő pedig középfokúval.

A felsőfokú végzettségűek aránya a legmagasabb a megyei könyvtárban, a többi könyvtárban a középfokúak javára tolódik el a mérleg.

Egyéb felsőfokú végzettséggel 9-en rendelkeznek (közöttük 5-nek van középfokú könyvtárosi képesítése.)

Felsőfokú szakirányú	37
Egyéb felsőfokú	4
Felsőfokú + középfokú szakirányú	5
Középfokú szakirányú	32
Alap és középfokú iskolai végzettséggel	1
Összesen:	79

d. Állomány

Az állományok összetételének meghatározó eleme a nyomtatott dokumentumok túlsúlya. Jelenleg átlagosan az állomány 93%-át teszik ki, ezt követik az AV dokumentumok, amelyek 4,6%-ot képviselnek. A legtöbb elektronikus dokumentumot Balassagyarmat vásárolta, ebből a dokumentumtípusból itt található a legnagyobb gyűjtemény.

Salgótarján	272.898
Balassagyarmat	110.654
Bátonyterenye	73.705
Pásztó	79.392
Rétság	42.778
Szécsény	42.095
Összesen:	626.420

e. Gyarapítás

Az állományok összetétele meghatározza a gyarapítás irányait is. Valamennyi könyvtárnál elősőséget élveznek a nyomtatott információhordozók, de egyre inkább növekszik a hang- és képi hordozók aránya.

Állománygyarapításra nem minden városban jutott több az előző évinél, a növekedés mértéke Bátonyterenyén, Rétságon és Balassagyarmaton is 30–40% körüli volt.

Nem mondható ez el a megyei könyvtárról és a pásztói könyvtárról, ahol 20 % illetve 13 %-kal kevesebbet fordítottak gyarapításra a 2001 évi összehozásnál.

A gyarapítási összegek ezer forintban (költségvetés + egyéb forrás)

	2001	2002	növekedés
Salgótarján	6329	5096	- 20 %
Balassagyarmat	4264	5629	32 %
Bátonyterenye	1785	2580	44 %
Pásztó	1585	1384	- 13 %
Rétság	1537	2073	34 %
Szécsény	813	905	11 %

A vásárolt dokumentumok átlagára 1.353,- Ft volt a városokban.

A gyarapodás mértéke Balassagyarmaton és Rétságon volt a legnagyobb az állomány nagyságához viszonyítva. Az átlagnál jóval alacsonyabb – 0,8 %-os volt Szécsényben.

Törlésre is sor került valamennyi könyvtárban, itt a kivont dokumentumok átlagos értéke 186,- Ft volt. A legnagyobb értékű dokumentumokat Szécsényben törölték, ahol is elektronikus dokumentumokat selejtezték.

Valamennyi városi könyvtárban csökkent az előfizetett kurrens periodikák száma. A címek száma átlagosan 10 %-kal csökkent, ennek ellenére 30%-kal nőtt az előfizetési díj.

adódik, hogy a könyvtári szolgáltatás ideje az esti órákra tolódik. Hétvégén csak 17 könyvtár várja az olvasókat. Meg kell azonban jegyezni, hogy főként a kistelepüléseken a hivatalos nyitvatartási idő mellett a könyvtárosok kérésre gyakran kinyitják a könyvtárat akár hét végén is, ha valamelyik olvasónak feltétlenül szüksége van valamelyik dokumentumra.

ÁLLOMÁNY

A könyvtárak állománya eltérő nagyságú, többségében 10 ezer kötet alatti. Csupán 20 könyvtár rendelkezik 10 ezernél nagyobb állománnyal. Dokumentumtípusokat tekintve itt is a papíralapú dokumentumok dominálnak, főként a könyv, de egyre több az AV és az elektronikus dokumentum is. Jellemzően azok vásárolnak elektronikus dokumentumokat, amelyek AV dokumentumok is. A könyvtárak többségében továbbra is csak könyv, esetleg folyóirat van. Más információhordozó dekódolásához, lejátszásához, megnézéséhez szükséges eszközökkel sem rendelkeznek.

Kötetszám		
1000 alatt	2	57%
1000-2000	7	
2001-3000	22	
3001-4000	20	
4001-5000	16	26%
5001-6000	9	
6001-7000	8	
7001-8000	6	
8-10000	7	10%
10-15000	12	
15000 felett	7	
20 ezer felett	1	6%
1%	1	1%
Összesen:	117	100%

ÁLLOMÁNYGYARAPÍTÁS

A könyvtári törvény a nyilvános könyvtárak egyik kritériumaként fogalmazza meg a rendszeres és folyamatos állománygyarapítást. Itt is sok még a tennivaló és nagy a szóródás a könyvtárak között.

22 könyvtár a múlt évben egyáltalán nem gyarapított.

17 könyvtár gyarapodása valamelyik ellátórendszeri forma nyilvántartásában szerepel. Vannak azonban olyan könyvtárak is, amelyek a központi szolgáltatások mellett önállóan is gyarapítanak, mások pedig bár tagjai ellátóközpontnak – gyarapításukat az ellátóközpont végzi, nyilvántartásuk szerint - önállóan szerzeményezőnek látszanak.

Az alábbi adatok az önálló nyilvántartással rendelkező könyvtárakra vonatkoznak:

Gyarapodás (db)	Könyvtárak száma	
1-20	11	30%
21-50	13	
50-100	18	22 %
100-200	10	12%
200-300	12	15%
300-500	12	15%
500 felett	5	6%
Összesen:	81	

Évi 50 kötetnél is kevesebbet tudott beszerezni a könyvtárak egyharmada, 100 kötet alatt gyarapított több, mint fele. Kevés helyen sikerült 300 dokumentumnál többet vásárolni, ezek elsősorban a korábban is nagyobb állománnyal rendelkező könyvtárak. Az 500 kötet felett gyarapítók között csak két könyvtár gyarapítása valóságos, a többiek esetében nagyobb tételű átleltározásról van szó. Torzítja még a gyarapítás kérdését az tény is, hogy a kettős funkciójú könyvtárak esetében a tartós tankönyvek is a községi könyvtár állományába kerülnek beletározásra.

Ebből is adódik az a furcsa átlag, hogy bár a gyarapító könyvtárak fele évi 100 kötetnél is kevesebbet tudott vásárolni, a könyvtárak átlagos gyarapodása 192 kötet volt. Ha pedig az önálló nyilvántartással rendelkező könyvtárak esetében vizsgáljuk az átlagot, akkor is 156 kötetet kapunk. Ebben a számban nem szerepelnek azok a kistelepülések, akiket az ellátóközpontok látnak el, és amelyek esetében a gyarapodás mértéke 20–120 kötetig terjed.

DOKUMENTUMBESZERZÉS összege

Beszerezett dokumentumok értéke (Ft)	Könyvtárak száma	%
50 ezer alatt	18	49%
50-100 ezerig	22	
100-200 ezerig	17	21 %
200-300 ezerig	11	14 %
300-400 ezerig	7	14 %
400-500 ezerig	4	
1 millió felett	2	2 %
Összesen:	81	100 %

A táblázatból látható, hogy a dokumentum beszerzésre fordított összegek is eléggé változatosak. Itt is látszik, hogy a 100 ezernél kevesebbet gyarapítók az összes gyarapító könyvtár felét teszik ki. Igazán jelentős összeggel kevesen rendelkeznek. A közölt összegek már magukba foglalják az érdekeltségnövelő támogatás összegét is.

A beszerzett dokumentumok átlagára 897,- Ft volt, ez kb. 400,- Ft-tal kevesebb, mint a városokban.

APASZTÁS

Törlést 21 könyvtárban végeztek. A törölt dokumentumok száma a gyarapított dokumentumok egyharmadát teszi ki, értéke pedig 3,5 %-át. Elmondható, hogy a törölt dokumentumok átlagos értéke mintegy a tizede a beszerzett dokumentumok átlagértékének. (beszerzési átlag: 897,4 Ft, törlési átlagérték: 84,7 Ft.)

KÖNYVTÁRHASZNÁLAT

A könyvtárhatszínlátot tekintve ismét lényeges különbségeket figyelhetünk meg az egyes könyvtárak között.

A működő települési könyvtárak 46%-ában a beiratkozott olvasók száma 100 fő alatt van, 34 %-ában 100 és 200 fő között van az olvasók száma. Ez az arány a lakosság számához viszonyítottan kedvező, mivel 70 fölött van megyénkben a kistelepülések (1000 fő alatti) száma, így a lakosság könyvtári tagsága a 10 %-osnál magasabb értéket mutat.

Beiratkozott olvasók száma	Könyvtárak száma	%
100 fő alatt	44	46 %
101-200 fő	32	34 %
201-300 fő	11	11 %
300 felett	9	9 %
Összesen:	97	100 %

A beiratkozott olvasók száma 14.285, ebből a fele 14 éven aluli, ez azt mutatja, hogy a kisebb településeken a gyermekek a könyvtár fő használói. Ezt látszik megerősíteni az a tény is, hogy a könyvtárhasználók számának 65%-át is ők teszik ki. Minden beiratkozott olvasó legalább havonta egyszer felkeresi a könyvtárat (évi 13). A kölcsönzések 60%-át is a gyerekek teszik ki, évente több, mint 7 alkalommal kölcsönöznek is. A kölcsönzött kötetek 54%-át viszik el a gyerekek. A felnőttek ritkábban jönnek és egyszerre több kötetet is elvisznek. Egy olvasó átlagosan évi 17 kötetet kölcsönöz, a gyerekek pedig évi 18 kötetet.

	Összes	14 éven aluli	%
Beiratkozott olvasók	14.285	7.261	51 %
Könyvtárhasználók	142.284	92.059	65 %
Kölcsönző látogatók	88.687	53.104	60 %
Kölcsönzött kötetek	241.387	130.406	54 %

A helybenhasználat regisztrálása még nem mindenhol történt meg, illetve vannak olyan könyvtárak is, ahol a működési körülmények nem teszik lehetővé a helybenolvasást, ezért ezeket az adatokat az idők során pontosítani lehet majd.

KÖNYVTÁRKÖZI KÖLCSÖNZÉS

A könyvtárközi kölcsönzés mértéke igen csekély a községekben, alig néhány könyvtár veszi igénybe. 2002-ben mindössze 5 könyvtár élt ennek a szolgáltatásnak lehetőségével, elsősorban azok, ahol a fő- vagy részfoglalkozású szakképzett kollégák ismerik és élnek vele.

Ebből az 5 könyvtárból összesen 64 kérés érkezett a megyei könyvtárba.

SZEMÉLYI FELTÉTELEK

Az állományok gondozása, a gyarapítás és az olvasók kiszolgálása a kommunikációs készségeken túl szakmai ismereteket is megkívánna a legkisebb könyvtárban is; ezt írja elő többek között a könyvtári törvény is. Sajnos a kistelepüléseken nem tudják megoldani szakképzett könyvtáros alkalmazását. A könyvtárosi feladatot ellátók is többségében megbízási díjasok. A községekben a főfoglalkozású könyvtárosok száma 13 (ez sok esetben másfajta feladatok ellátását is magában foglalja), a könyvtárosok száma összesen 91. A községi könyvtárosok között felsőfokú könyvtárosi szakképzéssel 7-en rendelkeznek, ebből csak egy főfoglalkozású. Egyéb felsőfokú – többnyire pedagógus – végzettsége van 31 %-nak.

Középfokú könyvtárosi végzettséggel 20-an dolgoznak, közülük kerül ki a fő és részfoglalkozású könyvtárosok többsége. 36-an dolgoznak alap vagy középfokú iskolai végzettséggel mindenféle szakképzettség nélkül. Különösen fontos lenne ennek a körmek a segítése akár ellátórendszeri keretekben belül, akár pedig valamilyen képzési formával. A probléma megoldását nagyon nehezíti, hogy ezek a többségében megbízási díjas kollégák nehezen érhetőek el, nehezen vonhatók be szervezett képzésbe.

Felsőfokú könyvtáros szakképzéssel	7	8%
Egyéb felsőfokú végzettséggel	28	30%
Középfokú könyvtáros végzettséggel	20	22%
Egyéb alap vagy középfokú végzettséggel	36	40%
Összesen	91	100%

Sok tehát a tennivaló, hogy a valóban működő könyvtárak javítsák szolgáltatásaikat. Egyre inkább megfogalmazódik az együttműködés és az összekapcsolódás szükségszerűsége, hiszen sok helyen csak a minimumszolgáltatásra van lehetőség. Együtt, összefogva kitérítők a szűkösebb keretek, eszközök miatt korlátozott feltételek, lehetővé válik a szolgáltatások szintjének emelése. Addig azonban nagy odafigyelésre és egyre inkább nyitott magatartásra, a lehetőségek, pályázatok kínálta alkalmak megragadására van szükség.

Salgótarján, 2003. október 2.

Ferik Ibolya

Megjelenik: alkalmanként 45 példányban
Fk.: Balassi Bálint Könyvtár - MKE Nógrád Megyei Szervezete
Szerkeszti: Balassi Bálint Könyvtár Módszertani osztály
Cím: Balassi Bálint Könyvtár 3100 Salgótarján, Kossai sor 2.; Pf. 18
Telefon: 32/416-777 (20-as mell.)